

BÁLINT B. ANDRÁS

Curriculum vitae

KORTÁRS KIADÓ, 1995

„Bovaryné én vagyok.” Flaubert óta tudjuk, hogy nemcsak az alanyi költő, hanem — így vagy úgy — az epikus is saját magát állítja műve középpontjába. Másként ez nem is lehet. Az objektív irodalom, a tárgyiasult művészet, a dokumentum-összeállítás is a szerzőről szól, csak ő személy szerint kívül marad — azaz kívül rekeszti magát — az ábrázolt, tükrözött vagy teremtett valóságdarabon. Szemléli? Ítélik. De olyan körmönfont módon, mint Pilátus: a tömeg (az olvasó) kezére adja a gyanúsítottat — önnön világszemléletét.

Parókás esztéták, zsíros zakójú kritikusok, depressziós lélektanászok ezer és ezer oldalakat összeírtak már az önkifejezési vágyról, az elveszett identitás fölleléséről, az önmegvalósítás művészi eszközeiről. Sok beszédnek sok az alja! A lényeg az, hogy az író írjon. Nem azért, mert meg akarja váltani a világot, nem azért, mert vállán kell hordoznia az emberiség és a vízügyi hivatal temérdek gondját, nem azért, mert útmutatása nélkül célt tévesztene az élet — hanem mert jólesik neki. Jólesik szót szó, mondatot mondat után kanyarítania, még ha azt sem tudja az elején, mi lesz a vége. „Az élet szent okokból élni akar...” A vers is. A novella meg a regény is. Hisz valamennyi maga az élet.

Vagy csak csinálmány. De akkor minek beszélni róla?

Az életes mű arról ismerszik meg, hogy olvasható. Vagy ha szobor, megtapintható, ha festmény, megnézhető, ha ház, lakható, ha zene, hallgatható. A csinálmányról messzire büzlük, hogy csak irodalom — vagy más efféle lom. A vers persze legyen versszerű, de mégse juttassa eszünkbe mindenáron, hogy ő most egy költemény. Legyen a bőszavú emberi nem húsz szűkszavú sora. Ami többet ér századok fecsegéseinél.

Az életes mű nem a szerző gyermekkóráról, eszmélkedéseiről, szerelmeiről, halálairól szól. Nem életrajz, hanem az életnek az ő rajza. Csecsemősírás, kéjsóhaj, másnapos tremor. Hamlet búcsúszava és Karamazov Aljosa imája. A Huszt búcsúdedékei meg a lángoktól ölelt kis ország. A jepsuita Naphta és a szabadkőműves Settembrini örök vitája. Zsarnokságiszony és szabadságszomj, egyetlen mondatba zárva.

Minden, ami a kisszerű életben — lét. Sors. Ön-és közámítás. Ahogy rendelni méltóztatik.

A Kortárs Kiadó — amint nevéhez illik — kortárs magyar íróktól kortársi önéletrajzokat kért. Nem tudni, hányat, harminc mindenestere megjelent a könyvhétre kiadott *Curriculum vitae* című kötetben. A meghívás szándéka világos: a szerkesztő nem a literátusi élet intimitásaira volt kíváncsi, nem is arra, miként lett Ikszből vagy Ipszilomból költő vagy prozodista, hanem az elmúlt negyven—ötven—hatvan év történelmi lefelé hullását és fölfelését kívánta nyomon követni a pályaemlékezetek ürügyén. Kordokumentumot adni a mai, s testamentumot a kései olvasónak.

Sikerült? Nem. Ezért élvezetes olvasmány a *Curriculum vitae*.

A magyar irodalom mai művelői két jól elkülöníthető csoportra oszthatók: azokra, akik szerepelnek a könyvben — és azokra, akik kimaradtak belőle. E második társaság számszerűen nagyobb lehet az elsőnél, mármint ha feltételezzük, hogy élő írónk száma meghaladja az öt tucatot. Meghaladja? Talán... Azt viszont nem tudni, a második csoport tagjai azért maradtak-e ki, mert nem kérték fel őket, vagy egyszerűen nem éltek a szívélyes invitálással. Mindenesetre, ha a kiadó szándéka az volt, hogy a kortárs irodalom legjobbait mutassa be, bizony, olyan a névsor, mint a vigyorgó Amodent-plakát, amelyet vásótt kölykök kicsit kisatíroztak: foghíjas.

Ágh Istvántól Zalán Tiborig hosszan kanyarognak előttünk az életösvények, innen vagy túl az emberélet útjának felén. A szerzők egy részének már magával a műfajjal is baja van: vagy hosszan bogozza, mi az önéletírás, vagy saját recept szerinti definíciókat gyárt. „A curriculum vitae nem életem története, hanem életem emlékezte” — állapítja meg Beney Zsuzsa. „Ki-kicsoda: módjával higgyük el — javasolja Jókai Anna. — Egy kicsit szőgyenkezve, ha a minősítés rólunk beszél; ha a tények ránk vallanak is. Csak hasonlítunk. Nem vagyunk azonosak bemutatásainkkal.” Marsall László: „Az önéletrajz-írás elég faramuci vállalkozás. Igazságértéke kétes. A történetíró számára mint «dokumentum» kiváltékképpen.” „Az önéletrajz nem irodalmi műfaj, s amennyiben az, éppenséggel nem az írók, hanem a nem-író, jelentős (vagy annak vélt, vagy önmaguk által annak tartott) közéleti személyiségek adekvát írói műfaja. Minden író minden művében — álneveken — a maga sajátos módján a maga életrajzát írja” — véli Somlyó György, s lényegében egyet is értünk vele.

A szerkesztő valószínűsíthető óhajának talán egyedül Tandori Dezső meghatározása felel meg. „Életem rajzának története, öregedvén azt mondom, filológiai hűséggel nézve, Magyarországé is.

(Szakkönyvekben, sajtóban, emlékekben — utána-lapozandó.) Nyilván, hogy átéltem...” Aztán — néhány családtörténeti adalék föllevenítése után — ő is versekről, szavalásról, műfordításról, madarak-ról és — bosszantó röviden, mondhatni érintőle-gesen — az asztali fociról ír. Pedig ha elmesélné egy-egy vitatott fault, szektorba passzolt szöglet, kiha-gyott tizenegyes históriáját...

Hát igen, komoly mulasztásokkal kell szembe-néznünk. Íróink hanyagsága, pongyolasága szem-beötöl. Ahelyett, hogy a felszabadító harcokban szerzett érdemeiket, forradalmármúltjukat, Hor-thyt, Rákosit, Kádárt kifigurázó számos pamfletjei-ket emlegetnék, nőkről, ivásról, futballról, deviáns csavargásokról, jövődől halálaiokról csevegnek, szem elől tévesztve a kiadó nemesb szándékait. Él-tük futása így lesz egyetlen, nagy, közös vágyakozás az iránt, amit nem tehetek meg — vagy nem csinál-hattak eleget.

S amiről verseik, beszéleyeik, esszéik szólnak.

Ágh István — mint eddig annyiszor — gyer-mekkoráról ír, s csak élete fő állomásairól. Géczy János a fű növést hallgatja, Határ Győző a kény-szerbeilleszkedésről filozofál. Horváth Elemér a külföldre szakadás kínjairól. Egged Péter és Lászlóffy Aladár a kisebbségbe születés fájdalmas szép-ségéről értekeznek. Kukorelly Endre kék-fehér han-gulatokat idéz fel, Tóth Judit pesti, párizsi utca-sarkokat — meg ami közötté van. Kertész Ákos ezú-tal nem kéri számon senkin a holocaustot, Temesi nem szociálbolsevizokzik. Picikét sem.

Mindenki hozza magát.

Kiemelkedő írások nincsenek. Csak jók és még jobbak. Valahány felülmúlja József Attila curricu-lumját, ami tudvalevőleg valamilyen álláspályázat ihletésére született, s mint ilyen, nem írói önélet-írás; föl is említik sokan. Minden szerző őszinté-nek *látszik*, s a műfaj igényei felől szemlélve: ennyi elég. Teljesítik a föladatot, bepillantást engednek életükbe vagy annak egy szegmentumába. Nem hisszük, hogy Nagy Gáspár kurta tizenhét sora — végén a mellbe vágó kérdéssel — rövidebb volna Utassy negyedszáz oldalánál. Vagy Páskándi sokfe-jezetes esszéjénél, mely részlet a szerző hosszú val-lomásából, s amely — P. G. halála okán — immár több a Szatmári Friss Újság 1993. március 31-i szá-mában közölt keresztretjtvény megfejtésénél. (Füg-gőleges 1.) De a recensens megrendülten olvasta Beney Zsuzsa, Döbrentey Kornél, Temesi Ferenc, Tornai József és Zalán Tibor memoárijait is.

És olvasná a kimaradottakat. Mindenekelött Mándy Ivánét, akit épp e sorok születésekor bú-csúztatnak a lapok, s aki gyanúsán sok posztumusz

interjút adott... Ő és Lengyel Balázs sokat mesélhet-nének az Újhold hányattatásairól. Konrád György, **Eörsi István** és Petri György a belső emigráció keser-űségeiről vallhatna, Balaskó Jenő arról, miként lett az üldözött avantgárd költőből kormányhű publi-cista. Albert Gábor nevét éppúgy hiányoljuk, mint Haraszi Miklósét; és hová tűnt a folyóirat-szerkesz-tő Ilia Mihály, Pete György, Hatvani Dániel, Csordás Gábor? Csupa fájdalmas hiány. Csupa nemlét a sod-ró életfolyamban. Kihagyott szívverés, az emléke-zet aritmiája.

„Ha egyé válhatnék a legendámmal — bármit tennék is —, kezem nem remegne többé” — írja Páskándi Géza. Ő már egyé vált, keze elcsitult; a többieké még remeg. Készülnek a nagy kalandra: halálukat szeretnék megérni és megírni.

KARÁDI ZSOLT

Zalán Tibor: Seregszámla

FERENCZY KIADÓ — PESTI SZALON KIADÓ, 1994

Áttűnések — áttüntetések

AQUA KIADÓ, 1994

Két vaskos kötet: az életmű java. Tizenöt év versei-ből válogat a *Seregszámla* és az *Áttűnések — áttün-tetések* című könyv is. Nem kívánok most arról el-mélni, miért és hogyan született szinte egy-szerre a két kiadvány: amúgy is összetartoznak, hi-szen az utóbbi esztendőök egyik legmarkánsabb te-hetségének olykor kerülő utaktól, újrakezdésektől sem mentes önépítési folyamatát látattják.

Zalán Tibor lírája a Nagy László utáni nemze-dék irodalmának jellegadó teljesítménye. Elfoglult-ság nélkül állítható, hogy a korszak szellemi-művészeti áramlatainak eredményeit felhasználó munkássága — az „arctalan nemzedékből” kibon-takozó sokirányú tevékenysége — irodalomtörté-neti távlatból tekintve is előbb-utóbb megkerülhe-tetlen lesz. A mesterséges késleltetésekkel, kiadói huzavonákkal együtt valójában sikeres pálya az övé: másfél évtized alatt kilenc verseskönyve jelent meg.

S most itt ez a két gyűjtemény. A *Seregszámla* fedőlapja a maga tipográfiai megoldásaival jelenté-s-hordozó: a fekete alapon megjelenő fehér betűk az alapjaiban tragikus hangoltságú lírai világ végleit, az igen és nem, a tagadás és állítás ambivalenciáját idézik, míg a költő nevének pirosa (e szín hagyomá-